

Како ћеш се сачувати

од

пегавог тифуса и повратне грознице

од

Комисије за сузбијање заразе при Врх. Команди

Штампано у Крагујевцу

1915.

6.16
3.

БОРБА ПРОТИВУ ЗАРАЗЕ

81
израдио
Мавица
3.

КХ 19/16

Како ћеш се сачувати

од

пегавог тифуса и повратне грознице?

од

Комисије за сузбијање заразе при Врх. Команди

Штампано у Брагујевцу

1915.

С А Д Р Ж А Ј:

	СТР.
1. Каква је то болест пегави тифус?	3
2. Да ли је тифус у опште једна болест?	4
3. Како се преноси пегави тифус?	6
4. Како се преноси повратна грозница (повратни тифус, повратница	7
5. Ваши и њихов начин живота	7
6. Како се утамањују ваши?	8
7. Како ћеш избећи ваши?	10
8. Како се избегава повратна грозница	15

П е г а в а ц

(ПЕГАВА ГРОЗНИЦА, ПЕГАВИ ТИФУС, ГЛАДНИ
ТИФУС, РАТНИ ТИФУС).

I Каква је то болест пегави тифусе?

Пегави тифус је веома заразна болест, која се лако преноси с човека на човека, и може да утрече читаве домове. Проузроковач болести, који се сигурно налази у крви, није утврђен. Од дана када се човек зарази па до појаве болести прође 4—12 па и 20 а врло ретко и више дана. Болест почиње обично нагло са језом или дрхтавицом и великом ватром (39°—40°). За три дана махом достигне ватра врхунац. По некад почиње болест дан два са малом ватром, малаксалошћу, кијавицом и кашљем а и лаким крајницима, а после се махом јави велика ватра. Гађење и повраћање је ређе. Ватра држи са малим попустима, махом 12—14 дана и у року од 2—3 дана спушта се, ређе од једном. Убрзо, после неколико дана постану болесници збуњени а код јаке заразе око 6. дана падну у занос, бунцају, без сна су, без апетита, са јаком главобољом. Између 3.—5. дана појаве се пеге ситније и крупније од сочива, неправилног обли-

ка, често са изливеном крвљу у њима. Сливају се по некад неколико у једно. Оне избијају за 1—2 дана на трupu, рукама и ногама па чак и на длановима и табанима. Кад се притисну прстом оне ишчезавају. Оне пеге, где се излила крв, не ишчезавају на притисак. После 12—14 дана болест се окреће на боље у повољном случају.

II. Да ли је тифус у опште једна болест?

Реч тифус означава болест са забуном, заносом, бунцањем, помућењем свести, те су се услед тога том речи обележавале разне болести.

а) Најпознатији је био до скора код нас *трбушни (цревни) тифус*. Он има сличности у току своје са пегавцем. По некад тешко га је разликовати од пегавог, нарочито у почетку болести. Његов проузроковач је мала, голим оком невидљива клица, штапић (види сл. 1.) и највише

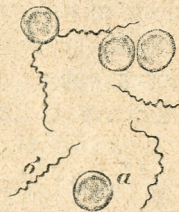
Сл. 1.

га има у столици и мокраћи, а краће време и у крви. Ток болести трбушног тифуса сличан је са пегавцем али се разликује у томе, што ватра у почетку није тако јака, и постепено се пење; обично су слабије појаве живчане (помућеност, занос и т. д.), а врхунац болести долази око 10. дана.

Ватра траје три недеље, а некад и више, поступно

опада; пеге су махом ретке (15—30) оштро ограничene, округласте, величине сочива, махом на трбуху и леђима, ређе на удовима а никако на длановима и табанима. Избијају на махове. Трбушни се тифус преноси увек кроз уста; клице трбушног тифуса улазе кроз уста помоћу загађене воде, хране а и руку и предмета загађених, кад дођу у додир са устима. С тога је и његово сузбијање сасвим на други начин. Трбушни се тифус у погледу предохране нарочито, а и иначе, не сме побркати са пегавцем.

б) *Повратни тифус* (*повратна грозница, повратница*) има само сличности са пегавцем, што иде са ватром и што по некад наступа код болесника забуна, занос, у опште помућена свесг. Он је болест крви и његов проузроковач живи у крви за време ватре; са справом с јаким увећањем (микроскопом) види се у капи крви и има облик завртња (сл. 2).

Сл. 2.

Повратница почиње са јаком ватром, траје обично 4—5 дана ређе и више, ватра падне од једном (криза), али се после 4—9 ретко и после 16 дана повраћа још једном а чешће и више пута. Између наступа нема ватре. Болесник

а) крвно зрнце
б) клица повратнице

добије жућкасто мрку боју у лицу, чешће се јављају мехурићи око уста (оспе се око уста). Преноси се скоро потпуно на исти начин као и пегавица.

III. Како се преноси пегави тифус?

Пегави се тифус најчешће преноси помоћу вашију; јер ваши сишући крв од зараженог преносе уједом клице пегавог тифуса у крв незараженог. Ово је утврђено покушајима на мајмунима. Кад се гребанем, чешањем утрља у греботину заражена ваши и њен измет може се такође пренети зараза (покушајем утврђено). Није искључена могућност да и други гад, као стенице и буве пренесу по кад-кад пегави тифус. Могућно је да и непосредан пренос крви зараженог у рану незараженог (приликом операције итд.) буде узрок заражавању, (то је утврђено покушајем лекара на себи, убризгавањем под кожу крви зараженог болесника). Да ли могу измети, перут и испљивак од болесника пренети пегавица, јаво је сумњиво, у сваком случају врло ретко. Болесници који су преležали пегави тифус могу преносити заразу:

- а) Помоћу заражених вашију, ако су били у нечистој болници а пуштени са вапливим оделом.
- б) Помоћу своје крви, кад га као прездра-

велог намиле ваши и пређу на другог. Често је то код наших војника, прездравелих од пегавца, кад се врате кући. С тога треба што дуже прездравеле задржати у болници (по месец дана).

в) Помоћу крви, при операцијама, кад се ко повреди и његова рана дође у додир са крвљу болесника или прездравелог.

IV. Како се преноси повратна грозница (повратни тифус, повратница)?

Како је повратна грозница болест крви, то се и она преноси гадом (инсектима) као: вашима, стеницама, а можда и бувама; и зараженом се крвљу може пренети болест, кад се унесе у рану здравог. И овде је ваш најчешћи преносилац заразе на исти начин као и код пегавог тифуса. Нађене су клице повратне грознице у телу вашију.

V. Ваши и њихов начин живота.

На човеку живе две врсте вашију: бела и црна. Прва живи у оделу а друга у глави. Она прва (белка) много је опаснија, јер се искључиво храни сишући крв и тако преноси заразу. И црна ваш уједа, али изгледа да се више храни перутом и машћу на глави. Да би се бела ваш размножавала, цотребно јој је од прилике два пут

дневно да сисе крв, према томе види се колико је опасна. Најрадије сисе крв на потиљку, леђима, око појаса, на местима где се одело припија уз тело—кожу.

Врло се јако множи. Једна женка за осам недеља остави 5000 потомака. „Једна ходи, сто води, за хиљаду места тражи“. Живи у одећу, а кад је много има она преплави постељу и околину и прелази на другога (намили). Најповољнија топлота за вас је 14--20°.

Као код сваког гада, код ваши су очи не-савршене и она тражи храну и управља се у томе много више чудом мириса. За то јој је то чудо јако развијено и осетљиво. С тога сви јаки мириси растерују а код дужег дејства и угушују и трују ваши (бензан, гас, нафталин, миришљава уља, канфор, етар итд.)

Јаја леже на рублу у борама и порубима, одатле се према топлоти за 3—7 дана излегу ваши. Женка израсте за 6—8 дана и већ се плоди.

VI. Како се утамањују ваши ?

1.) Са косе уклањају се ваши шишањем а за тим мазањем машћу од живе (маст противу вашију), мазањем гасом (боље разблаженим са зејтином и то : 4 кашике гаса са 1 кашиком зеј-

тина. Од чистог гаса постају лако подљутице); *трљањем* сублиматом (1 грам сублимата на 1 литар воде. Овај се раствор не сме пити јер је отрован); *држањем испод капе* крпице или џепне мараме навшене у бензину растерују се и убијају ваши.

2.) Ваши у одељу и постељи утамањују се свим средствима као и све живо и све опасне заразне влице: *топлотом и лутим отровним средствима*. (Види „Кратак Упут за Дезинфекцију“ стр. 16.—18.).

А) Најпростији је начин *искувавање* у врелој води: рубља, постељног прибора а за невољу и одеда. Овај је начин незгодан нарочито за војску због спорог сушења.

1) *Потапање и држање* за 24 часа у растворима: карбола (једна велика кашика за јело на пола лира воде (3 од сто) или још јачи: 3 велике кашике на литар (5 од сто); лизола, лизоформа 5 од сто. креолина 5 од сто. Држање у *сублимату* (1 грам на литар воде) такође убија ваши. (Мрље у опште нарочито од крви тешко се перу после држања у сублимату).

В) *Излагање врелој пари* у нарочитим дезинфекционим апаратима најмање за пола сата. (Види „Кратак Упут за Дезинфекцију“ стр. 1.—9.).

Сва ова средства и начини уништавају и гњиде (вашија јаја).

Г) Сумпорни дим (добива се метањем сумпора на жар) такође убија ваши; на 1 куб. метар 50 гр. сумпора.

Д) Јако миришљаве ствари растерују а код дужег дејства угушују, трују ваши: бензин, канфор, нафталин, формалин итд. (Види „Кратак Упут за Дезинфекцију“ стр. 16. — 17.).

УИ. Како ћеш избећи ваши ?

а) Радити свима начинима на утамањивању вашију свуда код ближњих, обавештењима, написима, натеривањем на чистоту, наређивањем, достављањем и кажњавањем где је могуће; образовањем дезинфекционих ста вца за утамањивање вашију. На сваког вашљивог гледати као на прокаженог.

б) Избегавањем заражених болесника и заражених просторија, где је болесник пегавац или његов леш, као и лица која су око болесника пегавих, а не држе се најчистије; настојавати да се очисти цела кућа или простор у опште а нарочито од вашију (дезинфицира), пошто се болесник пренесе у болницу, а леш у гробљанску капелу; одело и рубље и постељу свих укућана

треба дезинфицирати и убити ваши, где се сумња да их има. (Види „Кратак Упут за Дезинфекцију“ стр. 19.).

в) У случају где се има посла са загађеним и зараженим просторијама и болницама треба улазити увек са високом обућом (чизмама), чији је доњи део намазан јаком миришљавом течномшћу (гасом); не додиривати никакве предмете а тако исто избегавати и додир одела са стварима и људством у том простору. Где је могућно навлачити преко одела мантилу белу, која се око руке и око врата утегне. Код женских треба да буду краће сукње а оздо панталоне.

Мазаће извесних делова тела: врата, руку, ногу са средствима која растерују ваши (канфором у зејтину, гасом са зејтином) већином се растерују ваши. Ношењем на грудима кесице напуњене предметима који су упили миришљаве зејтине (ушомор), таквих подвезица око ногу, испод колена, растерују се ваши.

г) Сва послуга око болесника да носи мантиле од платна и да их мења или дезинфицира после сваког рада; или мантиле од батиста, гуме, које такође дезинфицирати прскањем или потапањем у дезинфекционе растворе; код вашљивих или сумњивих на ваши, послуга још да носи кецелу натопљену у петролеуму; рукави да су при-

пијени на крају а руке и врат да су намазане зејтином и канфором, или их мазати нафталином раствореним у бензину (10%), или раствором од 20 делова нафталина, 5 делова канфора и 75 делова етера; а и мастима миришљавим као: по 5 грама канфора, перувијанског балзама и сабадилног зејтина са вазелином и ланолином по 20 грама. Може се и прскањем цело одело да им-прегнира нафталином раствореним у бензину.

д) У болницама: сваки болесник мора имати своју постељу или кревет који се не додирује с другим. Мора се одржавати примерна чистота пода, зидова ствари у соби. (Види: Кратак Упут за Дезинфекцију стр. 19.); потребно је што чешће чистићење простора и дезинфекција; даље чешћи прегледи а најмање два пута недељно свих болничара и болесника да немају ваши. Чем се примети ваш одмах дезинфицирати постељу, окупати или опрати болесника, намазати му главу са мало живине масти или петролеумом а јако вашљивог истрљати са сублиматом 1⁰/₁₀₀ („Кратак Упут за Дезинфекцију“ страна 19.); дати му друго рубље и по могућству и други кревет; где се може треба целу собу окречити и опрати (дезинфицирати, страна 19. Упута). Коса код ових болесника и болничара кратка да буде, апарати за дезинфекцију стално да рде.

Стенице у креветима и зидовима убијати смешом чистог карбола и терпентина и сирћетне есенције или само једног од њих; или смешом карбола и спиритуса на равне делове, помоћу шприца; пукотине у дуваровима испунити смешом терпентина $\frac{1}{3}$. меког (црног) сапуна $\frac{2}{3}$ (не може да се прекречује јер остају мрље на дувару), или напунити их гипсом или малтером коме је додат небојен сублимат, или цећи места где су стенице пламеном из лампе и дуваљком. Око сваке пукотине налазе се мрке тачке од измета стеничног, по чему се најлакше познаје где су.

Читаве кревете дезинфиковати у коморама за дезинфекцију с паром импровизованим помоћу ма каквог парног мотора, локобиле и т. д. и коморе од дрвета, зидане и т. д. Таква комора треба да буде код сваке пегавачке болнице. У креветима убија се гад пламеном из лампе и дуваљком или држањем кревета десетак минута у кључалој води (казану) или шприцањем у пукотине смешом чистог карбола, лизола, креолина са шпиртом на равне делове.

Да се не би послуга и праће заражавале прљавим и зараженим рубљем, оно се потапа и држи у дезинфекционим течностима 24 часа (у раствору карбола 3—5 од сто, лизола и лизоформа 5 од сто, сублимата 1°_{00} , креолина 5 од сто, формалина 3 од сто.

Да се рубље не би увагљивило од прља, послуге и т. д. најбоље је држати га у орманима, сандуцима и у опште малим затвореним просторима, пошто се попрска бензином или још боље њиме и раствореним нафталином (10 од сто) или формалином; поред тога држати још унутра чинију са бензином или формалином, или, метати нафталин, између рубља. Чисто рубље држати у одвојеном простору од прљавог.

ђ) Избегавати сваки додир са другима а нарочито са сумњивим лицима, те према томе избегавати нагомилавања као: кафане, скупове, гостионице, биоскопе, позоришта, болнице итд. Пазити да се горње одело не додирује са туђим оделом. Чешће се пресвлачити; где је то немогућно чешће дезинфицирати рубље, а иначе одмах чим намили ваш.

Где је човек принуђен путовати, бавити се у хотелу, онда се треба осигурати лично т.ј. постати вашима одвратан на тај начин, што треба као што је речено, носити миришљаве предмете са собом (ушомор), посути место нафталином или га још боље попрскати бензином у коме је нафталин; одело се може такође попрскати бензином са нафталином, а рубље попрасити са прашком од бува. Не мењати место!

е) Не заборавити да се ваши и гњиде могу преносити на даљину и помоћу рубља, одела,

крзна, телећака итд. и ту могу дуго живети. С тога рубље, одело и телећаке итд. дезинфицирати пре него што се шаље, или га држати у затвореном простору за неколико (по 3) дана лети а зими и до седам дана са бензином и нафталином, формалином итд., док се све гњиде не излегу (као код д); код крзна само се врши убијање са бензином, формалином, нафталином.

ж) Од лешева се послуга лако заражује; ако је сумња на пегавцац, умрлога завити одмах у чаршав натопљен сублиматом 1 на 1000 или раствором карбола, лизола, лизоформа, креолина итд. 5 од сто; лешеви да се преносе у колима обложеним блехом, у којима треба да је доста кречног млека или и негашеног креча; лешине преносити и спуштати у раку помоћу кука; послуга треба да има огртаче и кецеље као и дезинфектори, које се одмах на лицу места по свршеном послу дезинфикују, импровизованим покретним апаратом или се држе у раствору дезинфекционом 24 часа. Лешеве сахрањивати што пре или их сагоревати.

УШ. Како се избегава повратна грозница.

Пошто се повратна грозница (повратни тифус, повратница) преноси поглавито вашима и у

опште инсектима (гадом) то све, што је речено о мерама за сузбијање пегавца, вреди и за повратну грозницу, само је она нешто мање опасна.

Бр. 639.

17. априла 1915. год.
Крагујевац.

Комисија
за сузбијање заразе
при Врх. Команди.

Читајте! „Борбу против заразе.“

- 1 св. „Како ћемо сузбити пегавац.“
- 2 св. „Кратак упут за дезинфекцију.“
- 3 св. „Како ћеш се сачувати од пегавог тифуса и повратне грознице.“

Прештампавање неизмењено допуштено са наво-
дом аутора.